

pu, u i time postanemo oni koji, prihvatajući, pravila te pluralnosti, učestvuju u dubokom razvijanju istine.

Nebo i zemlja se dogovaraju o obliku života
Stići će sasvim tek sutra
(Ivicom sna, 3)

Oblik koji nastaje treba biti mišljen onim čime će biti prevaziđen, istinitost života ne iscrpljuje se jednom istinom, čak ni lepota, »koja isto tako postoji, iako na svoj način, postoji jer deluje.«

Cvet kad mora — nikne i bez korena
(Ivicom sna, 1)
Poslednja labudova pesma
pred sestrom
Kalavestrom

III
Kako se vino pretvara u sirće
(Ivicom sna, 2)

Svet beskonačne dijalektike protiv sveta metafizičke trapavosti. Svet je paradoks. On ga afirmiše, ali mu i protivureći. On raščljava prostor u kome čovek živi, peva, umire. Stoga zvuče pomalo nestvarno reči koje se nalaze na korice ove knjige — da je ova zbirka nastala između dva otkucaja srca. Mislimo da je to bio samo jedan trenutak u kome se svet spoznao i otkrio u svojoj svojoj magičnoj nutrini. I zato bi kao moto ove knjige možda trebalo da stoji komentar jednog drugog Matičevog crteža: »Ako mi starimo, ne stari život u namak«. I zato portret od suvog zlata, dete koje se igra kamičićima vremena, ostaje i dalje da zri na lakom povetarcu snova koji »čuvasu naš život da brzo ne stari«, da kako-tako čuvaju onu svežinu cveta ili suštine našeg življenja.

Sonja Manojlović:

»JEDAN ESPRESSO ZA MARIJU«,

»Zrinski«, Čakovec 1977.

Piše: Zora Stojanović

Prethodne tri knjige stihova Sonje Manojlović (**Tako prolazi tijelo**, 1965, **Davnog stranca ljubeci**, 1968, i **Sarabanda**, 1969) obeležile su sasvim određen pesnički prostor i ukazale na mene u njenom načinu kazivanja, odnosno, definisale su приметnu razvojnu liniju koja se, pre svega, mastojala osloboditi u prvim stihovima tako otvoreno prisutnog emocionalnog naboja. On je i sada, pokatkad, prepoznatljiv u zbirci **Jedan espresso za Mariju**, ali se taj »lični lirizam« utapa u mnoštvu vremenskih i prostornih odrednica koje iznutra pokreće, a pri tom nije spolja lako čitljiv.

Stihovi u zbirci **Jedan espresso za Mariju** sazđani su svi oko motiva grada, doživljenog na različitim relacijama pesničkog i sudbinskog značenja. Pa čak i kada se čini izgubljen u strukturi slojevitih zapisa i govora otvorenog za razmišljanja o drugim temama, prvenstveno o ljubavi, stva-

rima i putovanjima, ovaj motiv je prepoznatljiv, u biti uslovljava i određuje ostale motive, svedene na oznake i obrise kojima grad daje lirske vibracije.

Grad Sonje Manojlović ima obeležja univerzalne urbane sredine, ali je doživljen kao zatvoreni panoptikum u kojem ljudi obezglavljeni žure za životom koji izmiče, s »espressom iza svake riječi«, ravnodušni i lažnom spokojnošću uljuljkivani u san o sreći, iluziju koja se raspršuje. A ipak, »konačno moraju stići, u oazi vremena i stakla/nostoji način da se grad izliječi/vlastitom morom što nas je zauvijek takla«, kaže ironično pesnikinja, ne verujući u mogućnost da se nadvlada pustoš tog »grada-zvijeri«, »grada stepenica«, uzdignutog kao tvrda, bastion u kojem je jedina izvesnost i opak a neizbežno ponavljanje istih zbivanja, istih bestrasnih ljubavi, besciljnih putovanja i istih zakona po kojima se osipa vreme. Jedino menjanje ne dotiče stvari, samo one »isijavaju, one se neće ponoviti/mrže obilnije i duže«, namećući se poput more i uvek podstičući novu spoznaju o narušenom spokojstvu.

Poetski odnos čovek-grad određuje se, s jedne strane, na relaciji strah od nemoci i sputanosti koje on izaziva, do izvesnog stupnja negirajući ljudske vrednosti i, s druge strane, u želji da se ovlada tom utvrdom nespokojstva. Pokušaj postoji, razlog je to da se preživi, a rezultat je poražavajuće ravnodušno prebrojavanje prošlih puteva i gradova, jer bežati znači vraćati se istim zatvorenim prostorima u sebi.

Naznačeni tematski krugovi kojima se definiše poetika Sonje Manojlović ostvareni su sugestivnim doživljajima pretočenim u slike koje većinom nisu potpuno jasne, nego zamaglene, date u »pomaku« koji uslovljava potreba da se određena tematika projektuje u drugačijem svetlu. Imaginacija pesnikinje široko zahvata prividnu ravnotežu stvari, disciplina sveta se obara, ali disciplina govora, prividno narušena, ostaje da traje u poslednjem nameri da se linija stiha prekiđa, da se od kazivanja u prvom licu prelazi na obraćanje »drugome« ili »nekome«, da se rastrgano menja tonalnost i skokovitost, u brojnim obrtima, obrazuje jedno samosvojno, karakteristično za ovu pesnikinju, razvučeno jezičke punoće. Takav govor usklađen je s tematikom, sa strahom i razdorom u čoveku, mada se ponekad stigne utisak da je mehanički postignut taj sklad (**Nokturno**), da mu je u pozadini pomisao na efektnost.

Ovaj postupak, uz svojevrstu viziju grada — mogućnost ostvarenja autentične egzistencije, ljubavi — ne znače mužno da je u pitanju »crno-sumorno« pevanje, jer za pesnikinju egzistencija nikada nema dimenziju ništavosti, suvišnosti. Ona jeste odslilkana na tamnom fonu pomerene ravnoteže sveta (grada), jeste potkatkad govorena stonom resignacije, osamljena je i nemogućna, ali njene karakteristike nisu »nalodušnost i demoralizatorstvo«; ova poezija samo kazuje iskustva koja se pojavljuju u prostornim i vremenskim krženjima, ali ona nisu njeno biće i značenje, samo su podsticaj za

beskrajno mnoštvo oertavanja jednog mogućeg postojanja.

Jedan espresso za Mariju zbirka je u čijem se prostoru ne nalaze konačni odgovori; ona samo pokreće upitanost, provocira, navodi na razmišljanja i začudnost pred, na izgled, običnim stvarima i osećajima. Pesničko traganje Sonje Manojlović kazivano je u pomalo suzdržanom, ali ipak ispovednom (što ne znači sentimentalnom) tonu, dobijajući (na žalost retko) ironično-kritičke nijanse i, ponajviše, ostvareno je u pripovedanju vlastitog iskustva u ravni emotivne vezanosti za tematiku koju nastoji objektivizirati van sebe, van emotivnog, samo u čistom pesničkom projektu; ali, spona su jake, sljubljeno je ono što je van i unutar pesničke osećajnosti. Ovaj subjektivni prostor pesničkog bića nije u tolikoj meri manova ovih stihova, mada su uverljiviji oni u kojima je autor »iza«, u kojima daje samo naznake svoga prisustva, ali, s druge strane, upravo subjektivnost svedoci o »živom tkivu« pesničkog iskustva koje postaje i zbilja pesme.

Rajko Petrov Nogo:

»RODILA ME TETKA KOZA«,

»Svjetlost«, Sarajevo, 1977.

Piše: Dragoljub Jeknić

Nakon zapaženih knjiga pesama za odrasle **Zimomora** i **Zverinjak**, Rajko Petrov Nogo se okrenuo svetu detinjstva i za najmlađe čitaoce napisao zanimljivu pesničku zbirku karakterističnog, gotovo provokativnog naslova **Rodila me tetka koza**.

Nogova pesnička zbirka sadrži dvadeset i jednu pesmu, koje, s nekim izuzecima, idu u red onih pesničkih tekstova koji nastaju iz revolta, iz pobune, iz protesta što je nešto tako a nije tako.

Činjenica da jedno pesništvo ima i jake razloge zbog kojih je nastalo, da je revolt i pobuna u trenutku kada se rađalo, kada se iz uzavrelih pesničkih emocija transformisalo u pesnički čin, govori dovoljno sama po sebi. A još ako to pesništvo ima i svoju unutrašnju dimenziju, svoju fenomenološku strukturu, svoje antropološko-sociološke relacije i životne naboje, svoju duhovnu klimu i obojenost, onda, nema sumnje, pesnikov delatni čin potvrđen je smislom pesme.

Delatni čin Rajka Petrova Noga udodio je plodom. Nogo je, u stvari, nastavio da se stvaralački pesnički angažuje. Zbirka za decu **Rodila me tetka koza** logični je produžetak njegovog pesničkog puta uopšte. Svet detinjstva Nogu nije bio stran ni u zbircama **Zimomora** i **Zverinjak**, samo je tamo svet detinjstva transformisan u jedan nešto drukčiji sistem metafora, splet slika, u pesme koje, u suštini, gore vatrom detinjstva, vatrom početka prigušenim žarom iskonu.

U zbirci **Rodila me tetka koza** Nogo ne prestaje da izaziva stvarnost, da joj se ruga i da je pokušava naslikati s lica, iz onoga ugla iz koga se vidi koliko je vreme čisto a ljudi koji tvore stvarnost i vreme lažni.

Otuda taj dečak, koji je subjekt Nogove pesme za decu, tako često u ovoj poeziji i nije dečak, već sam Nogo koji mnoge stvari želi da počne iz početka.

Taj dečak, ili Nogo, zapaža da se bukvari samo ponavljaju, da što više nisu prve, otkrivalačke knjige, već prosto insektarijumi i herbarijumi sa čijih stranica padaju u prah i pepeo sasušene kožice nekužnih cica i maca, leptira i bumbara, latice i peteljke mnogobrojnog šumskog i poljskog bilja i sl.

Taj dečak, ili Nogo lično, protestuje protiv takvih obmanjivčkih knjiga, knjiga koje ništa ne shvataju, a pre svega to da se skala iskustva i saznanja bitno menja. Taj dečak, ili Nogo, protestuje i ruga se lažnom redu i poretku stvari, puritanskoj uglednosti, bapskim pričama o rođi, preteranoj brizi i nezi raznih teta i kuma, rezimu kućnog dana, ustajanju, spavanju, jedenju, oblačenju, maženju, igračkama, sve samim prazninama, gramatici i sintaksi, mami koja hoće »da sam ko curica« i mnogim drugim stvarima koje se deci nameću bez pomislanja da li je to adekvatno njihovim naraslim potrebama i moćima, njihovom shvatanju, saznanju i senzibilitetu.

Ova zbirka je, dakle, negde između poezije uopšte i poezije primerene najmlađima. Naime, ovu zbirku karakterišu dva nivoa teksta, dva sloja metaforičko-slikovno-značenske strukture njenih tekstova. Jedan nivo i jedan sloj slika i metafora pripadao bi više dečaku u Nogovoj pesmi, a jedan samom pesniku koji ne uspeva da se pretvori u dečaka i koji prepisuje neka svoja sećanja i saznanja, pogrešno uveren da ih prepisuje od detinjstva koje traje.

Pesniku i nikome drugome pripadaju, na primer, ovakvi stihovi i strofe, ovakve slike i metafore: **Otad više mira nemam / Strine ujne ah te žene / Taman htedoh da odremam / Da vek mine iznad mene ... // Ne znam kamo da se denem / Sve mi smešno u sve diram / To odjednom tako krene / Stvarno ću da eksplodiram ... // Blejim i ja onda kukuričem / Sviđa mi se prolčna nervozna / Ržem — tako novi jezik stricem / Mekećuci srećan kao koza ...**

Teško je poverovati da je sve to, i još toga, pesnik napisao u dosluhu s najmlađim detinjstvom. To su stihovi koji se ne razlikuju od onih u **Zimomori** ili **Zverinjaku**. Takvi stihovi i takve pesme imaju svoju izvesnu pesničku težinu, ali iz ugla poezije za najmlađe oni deluju opterećeni neprirodnosti, težnjom za dopadljivošću, nonsensom i sl.

Primer pesama s onom drugom slikom i metaforom, pesama koje pripadaju dečaku Nogue pesme, pokazao je i pravi domet ove knjige. To bi moglo da budu pesme **Ozdraviću smesta, Avaj avaj avaj avaj, Ima jedan Marko, Dok dlanom o dlan ili, možda, još neka**. Odlučujemo se za pesmu **Avaj avaj avaj avaj: Šta ja imam od tog sveta / Sedi jedi lezi spavaj / Sve im moje samo smeta / Avaj avaj avaj avaj // Šta me briga za sastanke / Za umore za poroke / Za njihove nerve tanke / Zbog kojih mi pale čvokje // A posle se tobož kaju / Pa me bale kao bap-**